

Ведмежа дружина

Василь Королів-Старий

В одному великому місті проживав багатий купець. І мав він три доньки. Дві старші були гордовиті та пиховиті, все тільки чепурились, в гарні сукні строїлися[40], перед люстром крутились, пішки нікуди не хотіли ходити, тільки все повозом їздили. Найдужче ж любили музики й танці. Але третя — наймолодша, що її Лідкою звали, була зовсім іншої вдачі. Була вона тиха, лагідна, сумирна. Любила дуже працю й квітки. Татові увесь час у крамниці помагала й жодної нагороди за те собі й не жадала.

Одного разу мусив цей купець їхати по крам у далеку сторону. А коли з дому від'їздив, попрощався він зі своїми доньками й кожному запитав: якого вона собі жадає подарунка. Старші дівчата чого тільки не видумували, аж спам'ятати не могли, й усе на папері пописували. Лідка ж не думала ні про сукні, ні про персні, ні про мережива, ні про солодоші, лише дбала про те, щоб татові на дорогу все як слід приправити, щоб не забути до куфрів[41] покласти все те, що йому в далекій подорожі може бути потрібне. Тож батько старшим донькам все пообіцяв, чого вони прохали, і, аж тільки як уже в повозку сів, згадав, що Лідка жодної карточки йому не давала й про жодний дарунок нічого не сказала.

— Таж хіба тобі, Лідочко, так-таки нічогосінько й не кортить? Нічого собі не бажаєш?

— А що ж я маю бажати, таточку? Я ж у вас усе маю. Хіба якщо про мене в дорозі згадаєте та десь побачите, то привезіть мені якусь жовту троянду. Ви ж знаєте, я так люблю квіти!

Усміхнувся батько, помахав рукою й поїхав. А сестри аж лягали, так із Лідки глузували-насміхались: таж у їхньому власному саду троянд усяких, скільки душа забажає! І день-щодень все ту жовту троянду згадували, брали Лідку на глум, а про батька й словом не спом'янули. Потім почали їздити на танці та на музики, майно татове без оглядів переводили, а до крамниці й не заглядали: мовляв, там і сама Лідка справиться.

Тим часом купцеві не пощастило: того краму, що з дому віз, не продав, дешево нічого не купив, жодних заробітків не мав, й ледве-ледве йому на поворотку грошенят вистачило. Однак усе ж таки донькам різних подарунків накупив.

От їде він та й їде додому сумний. Дорога поміж високими горами, темними байраками без кінця-краю тягнеться. І думає собі купець про те, й про друге. Часами й про доньок згадає, мовляв, як-то вони там, вдома, без нього живуть-обертаються, як-то їм буде сумно, коли довідаються, що вертає татко додому без жодних заробітків?! І саме, коли так думав, бачить він: край дороги чудовий замок стоїть, а навколо замку прерозкішний сад. А при самому плоті ростуть такі надзвичайні жовті троянди, що ще він ніколи в житті подібних не бачив. А ці квітки, як навмисне, через пліт понахилялись над шляхом, так і манять подорожнього до себе. І хоч знав купець добре, що чужого не

годиться займати, а таки не втримався. Згадав, що саме про жовту троянду його Лідка просила. От коли повіз був близько до плоту, купець вихилився, простяг руку та й вирвав чудову квітку. Та не встиг ще цієї квітки сховати, як враз коні його схарапудились, крутнули набік, на задні ноги свічками поставали, мало-мало повоза не перекинули. А й було чого тим бідним коникам злякатись: не знать де й взявся, але ж перед самим повозом стояв на задніх лапах величезний ведмідь із золотою короною на голові.

— Що ж ти, мандрівнику, робиш? — промовив ведмідь грізним голосом.— Навіщо ж ти мої квіти зриваєш без дозволу?

Купець затрусився з переляку, ледве слово знайшов, щоб ведмедя перепросити. І почав йому по чистій правді все оповідати, як із дороги мав привезти найменшій своїй доньці жовту троянду.

— Ну,— говорить ведмідь,— хоч воно й не годиться з чужих плотів квіточки висмикувати, та вже нехай на цей раз так і буде. Візьми собі оцю троянду, але ж не задурно: за тиждень часу мусиш мені привезти свою доньку Лідку. Вона мені з твоїх слів сподобалась, і я візьму її собі за дружину. Житиме вона в цьому замку, й зле їй тут не буде. Коли ж ти мені цього не пообіцяєш і своїм купецьким словом не присягнеш, то я тобі зірву твою голову так, як ти зірвав оцю троянду. Згода?

Тяжко було купцеві на таку умову не пристати.

— Згода! — каже.— За тиждень її сюди привезу, як ти бажаєш.

Пустив його тоді коронований ведмідь, та вже невесело їхалося купцеві додому. А тут ще як почав у свій двір в'їздити,— ніхто йому навіть назустріч не вийшов. Бо ж Лідочка сиділа під піччю та плакала, а сестри її долаювали, дорікаючи, що вона не хоче більше давати грошей на танці та на забави. І так вони на неї кричали, що за тим гармидером не чути було, як повіз у двір вкотився. Та Лідка інакше й не могла зробити, бо ж таки в домі зовсім вже не було жодних грошей: сестри все майно перевели й крамницю вже чужі люди за борги забрали.

Поцмокав купець губами, пошкрябав себе за вухом, а що був він чоловік догадливий, то нарешті й помислив: "Буде нам тепер жити тяжко!"

І хоч як намагалась Лідочка його розважити й потішити,— було все марно. Журився він, сумував, потихеньку нарікав та думав про свою обітницю — рідну доньку за жінку страшному ведмедеві дати. А день за днем пливли, як вода. Так і незчувся, як минув повний тиждень.

І раптом підкотив до купцевого дому прегарний повіз, золотом оздоблений. В ньому не було нікого, тільки ззаду сиділи два пишно вбрані льокаї[42].

Вибігли сестри Лідчині, почали роздивлятись, ахати й охати та розпитуватись, який, мовляв, то короленко такого воза й по кого саме посилає. Думали-бо вони, що то по якусь із них.

Побачив батько, що немає іншої ради, покликав він до себе Лідку й каже їй:

— Так і так! Зле я зробив, моя доню люба, дуже зле! От що коштує одна якась троянда...

А Лідочка схилила свою красну голівку, нічого не говорить, тільки сама собі думає: "То не троянда завинила, а завинило те, що чужого не можна брати, а друге, що купецького слова кожен купець дотримувати мусить". А тоді підвела свої блакитні очі на тата й говорить:

— Що ж, татусю, кожен може зробити якусь помилку. Та назад нема вороття: коли ви пообіцяли, мусите слово купецьке дотримати. За хвильку я зберу в свій вузличок майно та й подамся до свого нареченого...

А за хвильку й справді зібралась, подякувала батькові за хліб-сіль та науку, попрощалась із сестрами та й сіла до цяцькованого повоза. А сестри хоч і заздрили їй, що в такому пишному повозі Лідка поїде, однак і далі з неї глузувати не переставали.

А тим часом Лідочка їхала далі в тому гарному повозі. Їхала гірськими стежками, густими байраками, через глибокі потоки, через широкі лани. Й минуло багато часу: аж побачила вона чудовий сад з міцною огорожею, через яку на шлях спускались велетенські китиці чудових жовтих троянд.

Приїхали...

А ведмідь уже її виглядав. Весело поглянув на неї, чемно її привітав, навіть лизнув її ручку своїм великим теплим язиком, а потім, легенько обнявши її за стан, обережно попровадив до свого замку. Замок же той був такий гарний і вигідний, що Лідочці ніколи і у сні така краса не снилася, й у жодних казках про такий вона не читала. Тільки ж був той замок порожній-порожнісінький: ніде жодної живої душі. Навіть і той візник-машталір із льокаями, що її сюди привезли, не знать куди зникли, мов під лід пішли.

Показав ведмідь Лідочці свій замок, а на кінець привів її до їдальні. А там — розкішний стіл урочисто накритий. А на столі — чого тільки душа забажає наставлено: пий та їж!

Запросив господар гостю до столу, просить їсти-пити, а головне, нічого не боятись.

— Бо ж,— говорить він,— відтепер, люба моя дружино, цілий цей замок буде твій. Не треба тобі тут нікому нічого наказувати, вистачить лише про щось подумати чи побажати, а воно перед тобою як вродиться. Мене ж ти довгий час не бачитимеш. Тільки я опівдні буду з'являтися і до столу з тобою сідати. Обідати будемо вкупі. А по обіді дозволиш мені на твої коліна голову покласти та малу хвильку відпочинути.

А по цих словах ведмідь уклонився привітно й зник, залишивши на цілий замок саму Лідку.

Дивно було все те дівчині, та не спішилась вона щось із того приводу вирішувати. Повечеряла, помолилась, подивилась ще раз по замку, вийшла в чудовий сад, а погулявши трохи, знайшла свою опочивальню й положились спати. Так і потекли її дні. Вдень вона вишивала, читала, грала на арфі, а вечорами дивилась на зорі та згадувала про свій рідний купецький дім. І від тих згадок,— хоч і не так уже їй радісно вдома було,— почала Лідочка сумувати, дарма що в замку жилося чудово.

І от коли по обіді одного дня поклав їй ведмідь свою велику голову на коліна та напівочка глянув на її личко, пізнав він відразу, що не та стала Лідочка, як була. І

говорить їй ведмідь:

— Скажи мені щиро, дружино моя люба: що тобі є? Чого ти зажурилась?

— Ведмедику мій дорогий,— відказує Лідочка,— не буду від тебе критись: схотілось мені дуже рідний дім побачити. Бодай на хвилиночку злітала б я туди, побачила б, як там живе-проживає мій рідний татусь.

Говорить так, гладить ведмедя по голові, а сама тихенько зітхає.

— Добре,— каже ведмідь.— Чому ж не відвідати батька! Поїдь собі гарненько, але тільки на три дні. Більше не барися, бо інакше зробиш мене нещасливим на віки...

Подякувала Лідочка ласкавому ведмедеві, а тут де не взявся знову той вигідний красний повіз із двома льокаями, й тільки загули колеса...

А тим часом батько був далеко ще від того, щоб збагатіти. А тому коли про Лідку згадував, то плакав по ній, як по мертвій, бо ж не мав на неї викупу. Отже, втішився він невимовно, як раптом її знову в своїй хаті побачив. Але ж сестри не дуже зраділи: було їм заздрісно, що Лідка нині така багата й вельможна пані, дарма, що чоловік її — не людина, а ведмідь. Кожна з них тепер би за всякого заміж вийшла, аби бодай половину таких вигід мати, як мала Лідка. І, порадившись, вирішили ці недобрі сестри, що вони Лідочку з її ведмедиком посварять. Тож, як минуло три дні й приїхав по Лідку повіз із двома льокаями, від Лідочки це затаїли, а машталірові сказали їхати, відкіль приїхав.

— Пані,— сказали вони,— до замку більше не вернеться, бо тато її свого слова дотримав, коли її по-перше віддавав, а тепер нікому не обіцяв, що віддасть і по-друге.

Так і поїхав ні з чим золотий повіз. А Лідочка чекала цілий четвертий день, чекала й п'ятий, а на шостий уже й догадалась, що тут щось лихе сталося не без помічі сестер. І стало їй жаль за своїм ведмедиком, бо ж він був такий милий, ласкавий та привітний. Хто ж бо не любить гарного ведмедика?! А особливо ж боліло їй серденько, як згадувала, що він їй при розлуці говорив: "Як не вернешся, то зробиш мене нещасливим навіки!"

От і вирішила вона самотужки дійти до свого замку й бути далі вірною дружиною своєму ведмедикові. Поклала собі трохи їжі в хусточку, потихеньку вийшла з хати й, нікому нічого не кажучи, подалася байраками та ланами, горами та лісами до чудового замку з жовтими трояндами. Бо ж не могла вона зламати слова, що дала ведмедеві!

Ой, довго ж вона йшла, довго блукала. Аж ніжки їй стали сильно боліти. Але таки за якийсь час до замку щасливо дісталася. Та до замку дійти дійшла, але в самий замок не могла достукатись. Ворота були замкнені, а на стук і на гукання ніхто не виходив. Тоді знайшла вона в плоті щілину, ледве-ледве крізь неї просунулась, аж усю одержу на собі порвала, й побігла шукати ведмедика. В саду не було його ніде. В замку також оббігла Лідочка всі покої,— нема й сліду. Нарешті ввійшла вона до своєї опочивальні, куди ведмедик ніколи не заходив і де вона могла змінити пошматовану сукню на цілу. І, ой леле! — побачила там на підлозі бідного ведмедя. Лежав він там неживий.

І заплакала Лідочка гіркими слізьми. Впала навколішки біля трупа, почала його гладити та до нього кликати:

— Ой ведмедичку мій дорогий, ведмедичку мій бідненький! Що ж це я, нещасна,

наробила, за віщо тебе, золотенького, занапастила? Це ж я сама в твоїй смерті винна, тільки я! — Та нахилилася до голови й почала її цілувати та слізьми обмивати.

Аж гульк! Щойно вона поцілувала ведмедика в очі, як зненацька затрусився весь замок, кругом усе загуло, зашуміло. Немов якийсь страховинний ураган налетів. І так Лідочка того всього злякалась — бо ж до того всього була дуже сумна та й зморена,— що аж зімліла. Та зате, коли до тям прийшла, глянула й очам своїм не повірила: стоїть перед нею такий красний-прекрасний князь і біля його ніг лежить ведмежа шкура. Князь усміхається ласкаво-преласкаво та й говорить ніжно:

— Ну, от і добре, що ти вже прокинулась, моя найдорожча! Ходім же, моя люба, повітаємо наш нарід, що хоче нас бачити!

Нічого й не питалась Лідочка. Втерла попередницею заплакані очка, всміхнулась любенько й подала князеві свою білу ручку. Так вийшли вони на замкову вежу, а під нею люду, як море хвилюється. Дворяни, слуги, лицарі, прості люди, духовні, купці... Кого тільки там нема! Коротко казавши, замість густого лісу, що поза садом стіною стояв, тепер було гарнесеньке королівство: стояли хатки й палати, стелилися сади й огороди, в містах було багато веж і крамниць. А всі люди голосно вітали князя та його наречену. А мусите знати, що то вона своїм чистим поцілунком зняла чари, що ними був заморожений лихим чародієм красний короленько.

Що ж сталось із Лідчиними сестрами? Ні, це вже догадайтеся самі, бо вже я не маю часу вам розповісти докладно. А розповідати щось абияк, не докладно,— не варт! І вам не раджу.

[40] Строїтися — одягатися, наряджатися.

[41] Куфр — скриня.

[42] Льокаї — лакеї.